

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

**ПЕДАГОГІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО
СЕРЕДОВИЩА В РОБОТІ З РІЗНИМИ
СОЦІАЛЬНИМИ СУБ'ЄКТАМИ**

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
22 ЛИСТОПАДА 2016 РОКУ**

Затверджено редакційно-видавничою
радою Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди
протокол № від р.

ХАРКІВ – 2016

Єсіна Н.О.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІГРИ ЯК МЕТОД ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Економічна, політична та соціальна кризи українського суспільства в останні роки підвищили інтерес до проблеми девіантної поведінки. Це обумовило необхідність більш ретельно дослідити причини, форми, динаміку девіантної поведінки, пошук більш ефективних методів її профілактики.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив встановити, що проблемою девіантної поведінки займалися (В. Баранов, І. Козубовська, В. Оржеховська, Г. Товканець); інтелектуальною грою (Б. Мандель, Б. Нікітін); використанням ігрової діяльності як методу профілактики девіантної поведінки (О. Білецькій, В. Захаров).

Аналіз останніх соціально-педагогічних досліджень свідчить, що не існує єдиного тлумачення поняття «девіантна поведінка». Існує декілька підходів до визначення цього феномену.

Соціально-правовий підхід базується на уявленні про суспільну небезпеку чи безпеку поведінки людини взагалі. Згідно зазначеного підходу девіантною є будь-яка поведінка, яка є небезпечною для суспільства. При цьому акцентується увага на соціально схвалюваних стандартах поведінки, безконфліктності, конформізмі, підпорядкуванні особистих інтересів. Психологічний підхід на відміну від соціально-правового розглядає девіантну поведінку у зв'язку з внутрішньо особистісним конфліктом, особистісною деструкцією і саморуйнуванням. Така суть девіантної поведінки дозволяє тлумачити її як блокування особистісного зростання, деградацію особи через поведінку, що відхиляється від загально-прийнятних норм. Сам девіант усвідомлено або неусвідомлено прагне зруйнувати власну самоцінність, позбавити себе унікальності, не дозволити собі реалізувати закладені природою потенціали.

Ми погоджуємося з думкою науковців, що девіантна поведінка – один з видів поведінки з відхиленням, який пов'язаний з порушенням відповідних до віку соціальних норм і правил поведінки, характерних для мікросоціальних відносин і малих статево-вікових соціальних груп.

В якості специфічних ознак девіантної поведінки виділяють:

1. багаторазові, тривалі порушення норм, прийнятих суспільством;
2. різноманітні прояви соціальної дезадаптації, які викликають негативну оцінку з боку інших людей;
3. така поведінка не ототожнюється з психічними захворюваннями чи патопсихологічними станами, хоча може за певних умов набувати патологічних форм (алкоголізм, наркоманія тощо);

4. результатом поведінки є заподіяння реальної шкоди самій особистості чи оточуючим.

Ми вважаємо, що основними причинами виникнення девіантної поведінки у підлітків закладені у несприятливих соціально-економічних, політичних чинниках та визначаються біологічними, індивідуально-психологічними, соціальними, педагогічними причинами.

До негативних чинників, що зумовлюють девіантну поведінку підлітків можемо віднести:

- неблагополуччя в сім'ї (неповна сім'я, батьки – п'яниці, наркомани, ведуть аморальний спосіб життя; безвідповідальність батьків за виховання дітей, їх соціально-педагогічна неграмотність; негативні приклади в моральній поведінці; брак доброти, сімейного затишку, любові до дітей, справжнього батьківського авторитету; прояви насильства, жорстокості; матеріальне неблагополуччя);

- низька педагогічна культура сім'ї (батько й мати працюють, освічені, інтелектуально розвинені, але матеріальний достаток проявляється у створенні для дітей «вакуумних» умов, що призводить до ослаблення внутрішніх сил особистості, матеріального перенасичення, всездозволеності, несформованості системи самовимог і самоконтролю);

- недостатній рівень соціально-педагогічної та виховної роботи у загальноосвітніх закладах (проявляється у перевантаженості програм навчальним матеріалом, який учень не може засвоїти, що породжує негативізм, опір, намагання «втекти» від навчальної діяльності, почуття власної неповноцінності; прояви негативізму з боку вчителів-вихователів до учнів з моральними вадами; недостатній рівень педагогічної культури вихователів; ізоляція, відсторонення від цікавих колективних справ тощо).

Серед різних методів профілактики девіантної поведінки підлітків акцентуємо увагу на ігровій діяльності. Сутність ігрової діяльності полягає у тому, що в ній важливим виступає не стільки результат, скільки сам процес гри, процес переживань, пов'язаних з ігровими діями. Отже, ігрова діяльність відкриває найширші можливості для профілактики девіантної поведінки.

Серед ігор ми виділяємо саме інтелектуальні ігри, тому що вони суттєво відрізняються від усіх інших видів ігор тим, що мотив полягає в їхньому змісті, а саме: в інтелектуальних емоціях, у тому особливому емоційному мікрокліматі, який стимулює інтелектуальні почуття (зацікавленість, здивування, задоволення від розумового напруження та переборення труднощів тощо). Одні науковці розглядають інтелектуальну гру як творчу діяльність у спеціально створеній ситуації, котра має спрямування на розвиток професійно-творчих умінь, необхідних в реальних умовах. Інші вчені вважають, що «інтелектуальні ігри нерозривно пов'язані із фантазуванням, вірою в реальність цієї фантазії і в той же час з визначенням якихось правил і обмежень мають безперечну схожість з інтелектуальним процесом. На нашу думку, інтелектуальною називається така гра, в якій в повній мірі приймають участь мислення і пам'ять, а розумові операції учасників-гравців спрямовані на розуміння проблеми, яка виникає. Інтелектуально-ігрова діяльність

застосовується, по-перше, як основна форма організації вільного часу людини, по-друге, як засіб виховання та навчання підлітків. У своїй сукупності інтелектуальні ігри сприяють формуванню у підлітка мислення, пам'яті, уваги, уяви, вміння до аналізу і синтезу, сприйняттю просторових відносин, розвитку конструктивних здібностей, вихованню у підлітків спостережливості, обґрунтованості суджень, звички до самоаналізу.

З наведених характеристик інтелектуальної гри можна зробити висновок, що інтелектуальні ігри виступають методом профілактики девіантної поведінки підлітків, який спрямований на формування у підлітка почуття обов'язків та їх виконання, вмінь здійснювати самооцінку та контроль за власними діями. Новоутвореннями при цьому виступають моральні якості особистості, що допомагають змінювати уявлення про самотійність, норму, готовність відповідати за власні вчинки.

Таким чином, інтелектуальні ігри як метод профілактики девіантної поведінки підлітків, дозволяє можливість обрання нової моделі поведінки, яка ґрунтуватиметься на усвідомленні наслідків вибору, відповідальності за прийняте рішення, виходячи з особистісних потреб кожного девіантна.

Задоя І.А.

соціальний педагог,

Куп'янська загальноосвітня школа І-ІІІ ст. №12

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЯК УМОВА СТАБІЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА І ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРІВ

Різномічні процеси соціальної перебудови, оновлення гуманітарної практики, реформування загальноосвітньої школи вимагають від педагога концентрації інтелектуальних ресурсів для задоволення соціальних запитів. Саме педагоги, здатні до продуктивної творчої діяльності, управління розвитком навчально-виховного процесу, власної професійної компетентності, можуть задовольнити потреби суспільства в розвитку особистості випускника загальноосвітнього навчального закладу, що самоактуалізується та саморозвивається. Відтак важливо створити умови для становлення педагога-професіонала, який: здатен соціалізуватися у швидкоплинний соціум; активний, конкурентоспроможний, компетентний; готовий до інноваційних змін; з гнучким та критичним мисленням, універсальними способами дій, засвоєними духовно-моральними цінностями.

Аналіз психолого-педагогічної та соціально-педагогічної літератури з означеної проблеми свідчить, що її розглянуто у таких аспектах: проблема розвитку соціально-активної позиції учнів школи в умовах дитячого руху (Л. Алієва, О. Безпалько, І. Зимня, О. Овчарук, Ю. Поліщук, О. Пометун, О. Савченко); концепції розвитку професійної компетентності педагога в умовах школи (С. Бережна, М. Гончар, Н. Зверева та ін.); створення умов для професійного зростання кожного вчителя (Р. Лебедева, Д. Левітес та ін.);